Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

ЛИСАК ІГОР СТАНІСЛАВОВИЧ

УДК: 323.25:316.422(477)(043.3)

ПРОБЛЕМА НЕНАСИЛЛЯ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Переяслав-Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі філософії ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент,
Рик Сергій Миколайович,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
проректор з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор,
Бойченко Михайло Іванович,
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теоретичної і практичної філософії

кандидат філософських наук, доцент,
Ханас Уляна Ярославівна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри філософії

Захист відбудеться «14» червня 2018 р. об 11^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 27.053.05 ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за адресою: вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 08401.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія

Сковороди» за адресою: вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 08401.

Автореферат розісланий « » травня 2018 року.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради Н. Ф. Юхименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасному світі відбувається безліч процесів, серед яких модернізація і глобалізація виділяються як домінуючі тенденції світового загальнопланетарного розвитку. Кардинальні зміни у політичній, економічній, духовній сфері спричиняють радикальні перетворення у формуванні цінностей та моделей поведінки людей.

На тлі сучасних конфліктів, які розгортаються як на регіональному, так і глобальному рівні, принципи ненасилля стають вирішальними орієнтирами у політиці протидії міжнаціональному екстремізму і тероризму. Нині очевидно, що людству, для того щоб вижити, потрібно вирватися із смертельного кола насилля, яке невпинно поглинає всю планету. На противагу цьому у світі давно виникли ідеї, які суперечать сучасній практиці розв’язання конфліктних ситуацій і гострих проблем з позицій сили.

Модернізація суспільного життя вимагає дотримання принципу ненасилля та порозуміння, високого рівня освіченості, усвідомлення значення цінностей ненасилля. Особливу актуальність тема ненасилля набуває у контексті проблем, які стоять перед сучасною Україною. Це викликає підвищений інтерес до програм, орієнтованих на вибір реалістичних стратегій виживання, серед яких значуще місце завжди посідало ненасилля, принципи якого утверджувалися протягом багатьох століть.

В арсеналі досягнень сучасної соціальної філософії існує чимало праць, які висвітлюють різні аспекти обраної проблеми. Етичні ідеї існування суспільства на основі любові й гармонії та відмови від застосування сили є в багатьох давніх релігійних ученнях (джайнізм, індуїзм, буддизм) та осмислювалися філософами Стародавнього Світу (Сократ, Платон, Аристотель), Середньовіччя (Августин Блаженний, Василій Великий, Григорій Богослов). В епоху Ренесансу означеної

проблеми торкалися П. Помпонацці, М. Фічіно, Д. Бруно, Л. Вала. Думки про справедливий устрій суспільно-політичного життя висловлювали Т. Кампанелла, Т. Мор, М. Кузанський. У Новий Час питання насилля і ненасилля розглядали Д. Локк, Г. Лейбніц, Д. Берклі, Д. Юм, І. Кант, Л. Фейєрбах, у подальшому їхні думки розвивали – С. К'єркегор, М. Бердяєв, Ж. П. Сартр, А. Камю, Х. Ортега-і-Гассет та ін. У радянській філософській думці дослідженням різних сторін соціально-філософської проблеми гармонійного суспільства займалися Г. Батіщев, А. Демічев, В. Мещеряков та ін. У дослідженнях сучасної української філософської думки – В. Андрущенко, С. Кримський, М. Михальченко, В. Шинкарук та ін.

Для даного дослідження вагоме значення становлять погляди Г. Сковороди, П. Юркевича, філософсько-релігійна ідея про неспротив злу силою Л. Толстого, практична реалізація ідеалів ненасилля М. Ганді та М. Л. Кінга, "благоговіння перед життям" А. Швейцера, вчення про "ноосферне" мислення В. Вернадського, "198 методів ненасильницьких дій", репрезентовані Дж. Шарпом.

Теоретико-методологічним підґрунтям для розв'язання досліджуваної проблеми є праці, в яких розкрито питання щодо можливості гармонізації взаємин у площині "людина – світ людини" та впорядкування людського буття (Р. Апресян, Х. Арендт, М. Бахтін, В. Бех, В. Біблер, М. Бойченко, Л.Горбунова, А. Гусейнов, І. Добронравова, В. Дудченко, І. Ільїн, П. Козловські, С. Кримський, М. Култаєва, А. Лой, О. Лосєв, В. Малахов, А. Моль, В. Назаров, І. Предборська, С. Рик, Д. Свириденко, П. Сорокін, І. Стогній, Г. Тард, Е. Тоффлер, Е. Фромм, М. Шелер, В. Шинкарук та ін.).

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає можливість стверджувати про наявність досить широкого діапазону праць, присвячених різним аспектам обраної проблеми. Проте соціально-філософське дослідження ненасилля у контексті модернізації сучасного українського суспільства не було предметом спеціального наукового вивчення, що генерує постійний інтерес до подальшого наукового пошуку.

Отже, актуальність досліджуваної проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість послугували основою для визначення мети і предмету дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось у рамках держбюджетної теми кафедри філософії ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" "Трансформації педагогічної етики в умовах європейської

інтеграції: запровадження нової етичної парадигми у профільних вишах України” (державний реєстраційний номер 0116U003699).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства та узагальненні комплексу знань про ненасилля.

Завдання дослідження:

- уточнити поняття ненасилля в системі категорій соціальної філософії;
- здійснити ретроспективний аналіз проблеми ненасилля в історії соціально-філософської думки;
- розкрити зміст сучасного розуміння проблеми ненасилля;
- охарактеризувати методологію узгодження етичних та соціально-філософських моделей ненасилля з системою уявлень про гармонізацію суспільного буття;
- з’ясувати основні функції цінностей ненасилля в сучасному світі;
- визначити інтеграційні можливості ненасилля в суспільно-історичному розвитку;
- розкрити специфіку ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства

Об’єкт дослідження – феномен ненасилля в історичному становленні та його роль сучасному соціумі.

Предмет дослідження – роль ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства.

Для досягнення мети дослідження і розв’язання окреслених завдань використано комплекс **методів:** герменевтичний метод використано для встановлення витоків поняття ненасилля; за допомогою порівняльного методу виявлено особливості уявлень про ненасилля в зарубіжній та вітчизняній філософських традиціях; аналітичний, синтетичний і компаративістський методи застосовано для дослідження ціннісного та праксеологічного змісту поняття ненасилля у філософських моделях соціальної реальності; використано також загальнонаукові методи: логічний аналіз і синтез, порівняння та узагальнення, порівняльно-історичний підхід, структурно-функціональний і системний аналіз.

Наукова новизна дослідження полягає в тому що:

- *обґрунтовано* проблему ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства, яка уявляється як цілісна система поступового, цілеспрямованого, соціокультурного, інституційного вдосконалення країни і громадянського суспільства на засадах соціально-гуманістичних цінностей, та узагальненні комплексу знань про ненасилля;

- *визначено* специфіку модернізації України в багатогранному контексті світових модернізаційних процесів, що призводять до докорінних перетворень і абсолютної зміни всіх суспільних інстанцій, систем, соціальних утворень і способів існування людини, враховуючи особливості її соціально-історичного і політичного розвитку;

- *охарактеризовано* методологію узгодження етичних та соціально-філософських моделей ненасилля з системою уявлень про гармонізацію суспільного буття та сформовано цілісну концепцію функціонування даних парадигм у житті суспільства;

-*розкрито* особливості реалізації принципу ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства, як вибору в системі діалектичного зв'язку насилля і ненасилля, який визначатиме у подальшому напрям розвитку та устрій сучасного світу;

- *виявлено* вплив концепції ненасилля на актуалізацію ідеї толерантності як способу мирного вирішення релігійних, етнічних, культурних та інших суперечностей та конфліктів;

-*аргументовано,* що дотримання ідеалів ненасилля є одним із головних чинників подальшого існування людства в умовах глобалізації та утвердження цивілізаційних цінностей;

- *з'ясовано* основні функції цінностей ненасилля (регулятивно-ціннісна, компенсаторна, евристична, епістемологічна) у сучасному світі;

- *уточнено* поняття ненасилля в системі категорій соціальної філософії як засадничого принципу на основі якого базуються взаємозв'язки в природі та взаємостосунки у суспільстві, які безкомпромісно заперечують будь-які форми поневолення, утиску;

- *переосмислено* принцип ненасилля крізь призму міжособистісних взаємовідносин, виховання особистості, розвитку суспільства з урахуванням національних ненасильницьких традицій.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати поглиблюють розуміння ненасилля, його типів, методів, форм, детермінуючих чинників; дозволяють розкрити істотні зв'язки між різноманітними соціальними явищами, мають значення для розуміння широкого спектру філософських проблем, серед яких ідеали суспільного розвитку, ідеали виховання, соціальна справедливість. Основні положення та висновки можуть бути використані при подальшій розробці проблеми ненасилля в соціальній філософії, підготовці нормативних курсів і спецкурсів та написанні навчально-методичних програм із соціальної філософії, історії цивілізації, філософії історії, філософії освіти.

Особистий внесок здобувача. У дисертації не використовувались ідеї та розробки, які належать іншим особам. Усі публікації написані без співавторів.

Апробація результатів дисертації. Основні результати та положення дисертаційного дослідження було викладено та обговорено на засіданнях кафедри філософії ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"; оприлюднено на: Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції "Актуальні наукові дослідження в сучасному світі" (м. Переяслав-Хмельницький, 13-14 червня 2015 р.); П'ятій міжнародній науково-практичній конференції "Соціально-гуманітарні виклики 2015 року" (м. Львів: НАНР, 09 червня 2015 року); XVII Міжнародній науково-практичній конференції "Українська наука: проблеми сьогодення та перспективи розвитку" (м. Київ, 24-25 липня 2015 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції "Наукові дослідження: перспективи інноваційного розвитку суспільства і технологій" (м. Київ, 10-11 жовтня 2015 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 9 наукових праць, з яких 4 статті у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття – в зарубіжному збірнику наукових праць, 4 – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (шести підрозділів), висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 203 сторінки, з яких 162 сторінки основного тексту; список використаних джерел складається з 291 найменування, з яких 11 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **"Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми ненасилля"** – розглядається ненасилля в системі категорій соціальної філософії; здійснено ретроспективний аналіз проблеми ненасилля в історії соціально-філософської думки; уточнено поняття ненасилля в системі категорій соціальної філософії.

У **підрозділі 1.1. “Ненасилля в системі категорій соціальної філософії”** з’ясовано, що зміст ненасилля полягає у відмові від насилля, яке, з одного боку, може стримувати дії людини, а, з іншого – спонукати до дії в оточуючому світі. Ненасилля передбачає рівність у відносинах і правах та має на меті задовольнити інтереси всіх опонентів у досягненні консенсусу. Мотивом для застосування ненасилля є гуманізм, де у “суб’єкт-об’єктних” стосунках сторони прагнуть діалогу. Від негативного чи позитивного змісту ненасилля залежить його активна чи пасивна позиція. На основі цього розрізняють пасивне і активне ненасилля. Пасивне ненасилля – це, насамперед, така життєва позиція (життєвий принцип), яка не допускає спробу суб’єкта мислити, говорити чи діяти таким чином, щоб змушувати когось страждати. Другим важливим чинником (принципом) пасивного ненасилля є поведінка людини в ситуації, яка допускає насилля, що полягає в примиренні, покорі, незаподіянні зла. Під активним ненасиллям слід розуміти принцип соціальної боротьби проти несправедливості ненасильницькими методами. Інтерпретуючи поняття “ненасилля” як відмову від насильства, в буквальному значенні, доходимо висновку, що під ненасиллям можна розуміти безпосередню фізичну і моральну силу, яка унеможливлює руйнацію. Мета і завдання ненасилля визначають його як принципове і прагматичне. Принциповість апелює до людини і розкривається як основа її морального зростання, яке в кінцевому результаті має звести нанівець насилля, властиве самій людині. Прагматизм є принципом миротворчої діяльності, спрямованої на такі конфлікти, вирішення яких веде до анулювання насилля в соціумі.

У **підрозділі 1.2. “Генеза осмислення проблеми ненасилля в історії соціальної філософії”** з’ясовано, що актуальність проблеми ненасилля в історії соціальної філософії зумовлена боротьбою за незалежність – політичну, економічну, духовну, а також змаганнями за українську державність. У роботах мислителів насилля розглядалося як вимушена міра для відстоювання економічних, політичних, культурних інтересів українців, акцентувалася увага на економічному, політичному, духовному насиллі в розвитку суспільства і розглядалися переважно політичні, а не філософські аспекти насилля і ненасилля. Для анархічно-ліберального підходу характерне намагання реформувати соціальні інститути і створити ненасильницьке суспільство через реалізацію національної автономії, співробітництва між народами і поширення свободи. Критично розглядаючи теорію соціалізму, мислителі вказували, що майбутнє соціалістичне суспільство неможливе без насильства і обмеження свободи, демократії; чинний націоналізм абсолютизував насильство у боротьбі

за українську державність і розглядав людину як істоту, якій притаманні воля до влади, насолода ризиком, агресивність.

Здійснений ретроспективний аналіз проблеми ненасилля в історії соціально-філософської думки показав, що першими розкривають у своїх працях, інтерпретуючи ненасилля як справедливу боротьбу, що не завдає шкоди і прагне спілкування з метою донести до співрозмовника свою істину, М. Ганді та М.- Л. Кінг. З гандійського визначення ненасилля і його складових випливає, що воно тлумачиться не лише як організована активна боротьба проти несправедливості у суспільстві та законів, які допускають порушення прав людини, а як філософія любові і правди, що визначає такі життєві принципи, дотримання яких дає можливість пожертвувати особистими, суспільними, загальнонаціональними інтересами задля примирення, справедливості і миру. У сферу політичної боротьби ідея ненасилля увійшла завдяки Дж. Неру. В українській філософській думці (В. Заблоцький, О. Капто, В. Шинкарук та ін.) поняття "ненасилля" визначається як морально-етичний принцип, одна із засадничих соціальних цінностей, що утверджує відмову від спричинення шкоди (зла, болю, страждання) іншим людям.

Сьогодні суспільні відносини у своєму різноманітті стимулюютьрозгляд ненасилля через виділення низки понять, а саме: активне і пасивне ненасилля; непротивлення і ненасилля; принципове і прагматичне ненасилля; пацифізм і ненасильницький опір; ненасилля і толерантність. Значний інтерес наразі викликає і питання практичного застосування ненасилля. Це зумовлено прагненням побудувати нову державу європейського зразка з новими відносинами на основі нових законів і реформ.

У другому розділі – **"Цінності ненасилля в сучасному світі"** – схарактеризовано основні функції цінностей ненасилля в сучасному світі; переосмислено принцип ненасилля як взірець міжособистісних відносин, виховання особистості, розвитку суспільства з урахуванням національних особливостей та традицій.

У **підрозділі 2.1. "Розвиток теорії ненасилля в сучасній науці та філософії"**, розглядаючи питання про сучасні наукові та філософські концепції ненасилля, зазначено, що насилля сьогодні поширюється і зростає в усіх сферах життя і за будь-яких обставин: політичні баталії, всілякі конфлікти; в побуті, сім'ї, школі, інформаційному просторі тощо.

Досвід прихильників ненасилля минулих років нині по-новому розглядається й узагальнюється в різних наукових працях з метою його практичного застосування в сучасних умовах. На основі класичних концепцій

ненасилля створюються нові теорії. Переважна більшість науковців класичними вважають концепції Л. Толстого, М. Ганді, М.-Л. Кінга.

Об'єднавши всі погляди на існування ненасилля, можна виділити в них такі основні групи: філософська теорія ненасилля; теорії та явища близькі за своєю суттю до ненасилля (пацифізм, концепції як найбільшого обмеження насилля і ін.); обговорення, дискусії, звернення до теорії ненасильства; полеміка вчених про непротивлення як ідею ненасильницького руху та її практичне застосування в історії цивілізації. У сучасній філософській науці найбільш популярними є концепції ненасилля Р. Апресяна, А. Гжегорчика, А. Гусейнова, Д. Кеді, В. Мейєрса, Є. Мелешко, А. Назаретяна, О. Перцева, Дж. Шарпа, які, переосмислюючи класичні теорії ненасилля, створюють як їх продовження, власні концепції. Щодо практичного застосування існуючих концепцій ненасилля, то воно є досить актуальним і популярним. Сучасні вчені доводять його ефективне використання в раціональних межах як у міжособистісних взаємостосунках, так і соціально-політичних конфліктних ситуаціях. А також на національну та міжнародному рівні. Звідси, результатом категоріального аналізу ненасилля як основного творчого способу соціальних взаємостосунків є висновок про діалектичний взаємозв'язок насилля і ненасилля, які постійно розвиваються та є вихідними принципами життя людини і розглядаються як єдине ціле. За своєю суттю ненасилля не є простим запереченням насилля, а визначенням позитивного змісту цінностей ненасилля в усьому світі, примирення, співчуття, любові, взаємопідтримки, захисту від загрози життю, утвердження гідності як окремої особистості, нації, так і людства в цілому.

У **підрозділі 2.2. "Ненасилля як цінність та спрямування людської діяльності"**, висвітлено аксіологічні аспекти ненасилля та його активна роль у житті суспільства, простежено різні шляхи інтеграції ненасилля та пов'язані з цим процедури реалізації діалогу та схарактеризовано фактори, що спричиняють виникнення ненасилля.

У підрозділі доведено, що постійне підвищення темпів розвитку цивілізації все більше і більше руйнує звичний спосіб життя людини. Незаперечним є і той факт, що прискорення темпів розвитку суспільства не завжди зменшує, а інколи навіть прискорює зростання соціальних протиріч та насилля. Ці обставини, набувши значних масштабів, в помітно звузили коло прихильників розвитку світу на принципах ненасилля. Як доказ протистояння насильству ненасильницькими діями можна назвати здатність людини протидіяти навіть насиллю, перед яким ніщо нездатне встояти. Таким чином, ненасилля можна трактувати як своєрідний шлях до поєднання традиційного та суб'єктивного

досвіду. Це можна пояснити тим, що людина здійснює опір у межах своїх сил і можливостей. Ненасилля та його цінності переплітаються з духовним досвідом людства, з творчістю, філософією, моральністю, культурою поведінки та політичною культурою і сучасними гуманістичними вимірами світового устрою. У розвитку суспільства чи окремо взятої особистості ненасилля виступає як узагальнена характеристика їх моральності, духовності, гуманності. У філософії третього тисячоліття, схильній до практицизму найбільше місця відводиться антропології ненасилля.

У підрозділі закцентовано увагу на тому, що в XXI ст. склалася тенденція до посилення інтересу щодо розвитку національних традицій у всьому розмаїтті існуючих культур на противагу загальноприйнятим, усталеним нормам, які є незмінними в різні епохи і в різних народів. Ненасилля щодо цього займає особливе місце і як цінність, і як ідеологічна теорія. Специфіка розгляду ненасилля з точки зору історичного розвитку обумовлюються цілями, формами і засобами взаємодіяльності суб’єктів.

Зазначено, що в усі часи ті, хто стоїть на позиціях ненасилля у здатності творити добро, вбачають у цьому не просто спосіб змінювати світ, а й самодостатнє, цілеспрямоване зусилля. Зі сказаного вище зрозуміло, що ненасилля підсилює в людині людське. Оскільки ненасильницький шлях дій і поведінки визначає відповідальність людини за все, що відбувається навколо неї, то вона повинна усвідомлювати і свою відповідальність за насилля. І хоча ставлення до насилля і переживання, пов’язані з ним, залежно від соціальної групи можуть бути різними, однак ніхто не здатен не помічати його взагалі.

Серед факторів, які спричиняють виникнення ненасилля, найбільш значимими є онтологічна, соціально-ціннісна, гносеологічна причини діяльності у ненасильницьких відносинах. Діяльність будується саме на добровільних взаємостосунках, на практичному досвіді яких ґрунтуються ненасильницькі відносини. Цінностями ненасилля визначаємо гносеологічні та соціально-онтологічні оцінки культури, які стали основою найновіших її параметрів (діалогічність, толерантність, мультикультуралізм). У перших актах оцінювання у діалог включаються цінності не насилля, які починають виконувати функції вибору та орієнтації. Конкретніше розкривається поняття цінностей ненасильства не через розгляд діяльності як такої, а через аналіз діалогу в тій чи іншій культурі, який сприяє формуванню взаємостосунків, а отже, і обміну цінностями.

Зазначено, що першоджерелом ціннісно-оціночної діяльності людини є ненасилля. Оцінюючи реальність, особистість як суб’єкт історії, встановлює для себе цінність і взаємозв’язок між предметами. На таку оцінку передусім

впливають «природні» емоції (страх, радість, задоволення, почуття гармонії), а по-друге, – соціально-ідеологічні знання, які сприяють раціональному вибору і доцільній діяльності. Отже, діяльність людини і культурний діалог слугують тим первинним полем міжособистісного взаємозв'язку, де формуються цінності ненасилля. А оскільки діяльність може бути різносторонньою, то і використання цінностей ненасилля в культурному діалозі дає принципову оцінку людському існуванню.

У нинішній ситуації ненасильницький діалог розвиває гуманістичну толерантність, яка не тільки вказує на культурні традиції і систему цінностей національних культур, а й забезпечує умови для розвитку особистості. Методологія теоретичного вивчення та практичного використання цінностей ненасилля базується на різноманітті ситуацій буденності, політиці, яка, використовуючи в межах соціального поля громадянський діалог, зобов'язана приймати у конфліктних суспільних ситуаціях такі рішення, які б, враховуючи інтереси конфліктуючих сторін (в усій їх різноплановості), вели б до примирення останніх.

Застосування ненасилля можливе тільки в суспільстві, що має децентралізовану владу з громадянським управлінням або самоврядуванням.

У третьому розділі – **"Специфіка ненасилля у контексті модернізації сучасного українського суспільства"** – схарактеризовано особливості модернізації українського суспільства; розкрито специфіку ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства; виявлено вплив концепції ненасилля на актуалізацію ідеї толерантності як способу мирно вирішувати релігійні, етнічні, культурні та інші суперечності і конфлікти; аргументовано, що впровадження в суспільстві ідеалів ненасилля фактично є однією з важливих умов подальшого існування людства в умовах глобалізації та поширення цінностей домінуючої цивілізації на всю планету.

У **підрозділі 3.1. "Особливості модернізації українського суспільства**" на основі загального соціально-філософського та філософсько-історичного аналізу схарактеризовано особливості модернізації українського суспільства та визначено її причини і зміст як соціально-філософської теорії. Окрім цього, проведено типологічний аналіз процесу модернізації з метою з'ясування змісту її існуючих теорій.

Аналіз джерельної бази дослідження показав, що найхарактерніші для модернізації особливості, які в більшій чи меншій мірі містяться у працях дослідників даної проблеми, вирізняються такі: модернізація веде до докорінних перетворень і абсолютної зміни всіх суспільних інстанцій, систем, соціальних утворень і способів існування людини; модернізація проходить

комплексно. Вона стосується всього суспільства загалом, а не окремих його сфер; модернізація є системною, оскільки зміна окремого елемента, чинника зумовлює зміну всіх інших, що приводить до зміни стану цілої системи; модернізація є процесом глобальним.

У результаті дослідження з'ясовано, що модернізація суспільства за своїми основними характеристиками – це процес, який має багато складників (диференціація, можливості соціуму та його органів і механізмів, дотримання рівності, поширення на всі сфери суспільства, які часом протидіють одна одній тощо). Модернізацію в загальному можна пояснити як цілісну систему поступового, цілеспрямованого, соціокультурного та інституційного вдосконалення країни і громадянського суспільства, усвідомлений і непоборний процес впровадження інновацій, а саме: впровадження дієвих сучасних методів побудови суспільних відносин, які не допускають переростання протистоянь у конфлікти у процесі диференціації, дотримання імперативу соціальної справедливості у встановленні осучасненого розподілу ресурсів самими громадянами; мобільність у плануванні та їх практичному втіленні.

Іншими словами, модернізація суспільства – це соціальний процес, який реалізується через проведення оновлення суспільства, що поширюється на всі складники соціуму, які зазнають змін в організації, структурі, функціях.

Встановлено, що в рамках глобалізаційних процесів змінилися статус і місце модернізації в сучасному світі. Оскільки досить важко ґрунтовно охарактеризувати практичні зміни, які відбувалися в усьому світі, нами зроблено спробу визначити їх через зміни в теорії модернізації. Аналізуючи модернізацію українського суспільства, слід зазначити, що хоча термін «модернізація» порівняно новий, явище, що позначається ним, існує в Україні, принаймні, вже три століття. Виділено такі етапи модернізації України: I. Периферійна модернізація: магнатсько-колонізаційна (середина XVI-середина XVII століття). II. Постпериферійна модернізація: козацько-колонізаційна (1648-1698 роки). III. Імперська модернізація I: старшинсько-кріпосницька (1698-1775 роки). IV. Імперська модернізація II: бюрократично-кріпосницька (1775-1861 роки). V. Імперська модернізація III: бюрократично-підприємницько-капіталістична (1861-1917 роки). VI. Радянська модернізація: бюрократично-соціалістична (1917-1991 роки). VII. Пострадянська модернізація: бюрократично-капіталістична (після 1991 року). Україна не є винятком у тій багатогранності світових модернізаційних процесів, навіть з огляду на її політично залежний розвиток у минулому.

Зазначено, що на теперішній стадії розвитку Україна пройшла певний етап становлення незалежної держави та формування демократичних інститутів.

Проте, порівняно з політично-економічними перетвореннями, котрі відбулися в деяких країнах колишнього радянського табору, створена політична та економічна система України не досягла можливих успіхів. Це можна пояснити як суб'єктивними чинниками, так і чинниками зовнішнього характеру. Модернізація має стати суспільною ідеологією, консолідуючим центром конкретних реформ, реалізація яких забезпечить побудову дійсно «демократичної, соціальної, правової держави», як задекларовано в Конституції України.

Аналіз результатів дослідження змісту, характеру, суперечностей, парадоксальності, модернізації та глобалізації, показав, що модернізації як складовій глобалізаційного процесу характерна інтернаціональність, яка трактується як єдність загального і суто національного; модернізація є єдиним системним шляхом всеосяжного руху вперед, який обирається добровільно в країні, що готова до змін, з урахуванням усіх її особливостей, традицій, своєрідності; модернізація українського суспільства потребує дотримання принципу ненасилля та порозуміння, широкого світосприйняття, високого рівня освіченості, усвідомлення значення цінностей ненасилля.

У підрозділі 3.2. "Інтеграційний потенціал ненасилля в суспільно-історичному розвитку й соціальному прогресі" розглянуто ненасилля як об'єднавчий потенціал суспільства і соціального прогресу; розкрито особливості реалізації принципу ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства як вибору в системі діалектичного зв'язку насилля і ненасилля; виявлено вплив концепції ненасилля на актуалізацію ідеї толерантності як способу мирного вирішення релігійних, етнічних, культурних та інших суперечностей та конфліктів;

Філософський аналіз праць М.-Л. Кінга засвідчує, що мислитель детально визначив правила поведінки в ситуаціях протистояння, користуючись ним же розробленими принципами. Його етика найвищою цінністю вважає саме повагу до себе, до своєї особистості, свого світогляду. На думку М.-Л. Кінга, обізнаність з правилами ненасильницького діалогу може примирити навіть ворогуючі сторони. Історія підтверджує, що саме філософія ненасилля здатна забезпечити взаємодію і братерські стосунки між різними групами людей.

У підрозділі зазначено, що в сучасному суспільстві негайного вирішення потребує питання збалансування відносин між різними націями. Ненасилля є одним із ефективних методів його вирішення. Нині нагальною є міграційна проблема, яка створює додаткові труднощі в розв'язанні питання взаємостосунків між націями. Для міжнаціонального спілкування та збереження народних традицій слугують і об'єднані діаспори, які теж мають велике

значення в улаштуванні взаємовідносин людей різних національностей. Відмітимо, що дії, спрямовані на покращення стосунків у багатонаціональному соціумі, обов'язково проводяться з позицій ненасильства.

Виявлено, що людська цивілізація з часів свого заснування потерпає від конфліктів між релігійними конфесіями. Вони повинні вчитися взаємодіяти і співпрацювати задля миру в суспільстві. Велике значення має не просто встановлення державою прав і свобод віросповідання, а й те настільки держава гарантує їх дотримання.

З'ясовано, що у відносинах між державами справжнє ненасилля проявляється у професійних дипломатичних діалогах і мирному співіснуванні.

У ході дослідження були знайдені підтвердження, що дипломатичне ненасилля, яке працює через методи діалогу і взаємодії, здатне значно зменшити насилля у світовій спільноті. Сьогодні це особливо актуально, оскільки важко передбачити, чим у наш час можуть закінчитися насильницькі військові загрози, адже в епоху модернізації у війні можливе використання не лише техніки. Сучасна інформаційна мережа дозволяє вести війну в її просторі, впливати на населення через символи, санкції, через популярних лідерів тощо. Інформаційному насиллю може протистояти ненасилля.

Оскільки людина суспільна істота, то всі сфери її життя можуть розвиватися лише за умов об'єднання зусиль та взаємодопомоги. Ненасилля згуртовує людей заради досягнення поставленої мети, руху вперед.

Зазначено, що ненасилля, як таке, стає основним принципом формування соціальних організацій та взаємостосунків. Як показує практика, перемовини і взаємодія на принципах ненасилля сприяють залагодженню суперечностей між націями, расами, конфесіями, народами. Ненасилля також ефективно діє в індивідуальних стосунках. Насилля і ненасилля, перебуваючи в постійному розвитку і русі, знаходить збалансоване відображення і в природних, і в суспільних умовах. Окрім того, для природи цих протилежних понять характерна саморегуляція, це значить, що людина теж може зменшити рівень світового насилля. Найбільш результативними, на нашу думку, для розв'язання таких глобальних питань є саме прагматичне ненасилля. І від кожного з нас, наших думок та вчинків залежить те, наскільки успішним буде його використання. Саме прагматичне ненасилля як складова соціальної і особистісної природи та об'єднавчий потенціал суспільства і соціального прогресу здатні забезпечити існування соціуму в майбутньому.

Узагальнення результатів наукового дослідження дає підстави для таких **висновків:**

Тема ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства набуває особливої актуальності у спектрі проблем, які стоять перед сучасною Україною. Кардинальні зміни у політичній, економічній, духовній життєсферах спричиняють радикальні перетворення й у формуванні цінностей та моделі поведінки людей. Здійснене нами соціально-філософське дослідження ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства поєднує в собі загальні, особливі і специфічні характеристики феномену. У дисертації уточнено поняття ненасилля в системі категорій соціальної філософії в історичному становленні і сучасному стані.

Ненасилля має характерні риси феномену, як ефективного способу організації соціального співіснування шляхом терпимості і не чинення шкоди іншим. Ненасилля є наступною після насилля стадією боротьби за соціальну справедливість у суспільстві. Ненасилля є загальноетичним принципом, що забороняє будь-яке насилля за будь-яких умов. Ненасилля приходить на зміну дозволеного соціальною мораллю насилля і стає програмою конкретної діяльності, спрямованої на вирішення конфліктних ситуацій. Ненасилля опирається на суспільну мораль і не може існувати поза нею. Таким чином воно створює нову культурно-світоглядну модель соціальних відносин, яка в своїй основі містить протест проти будь-яких форм насильства.

У загальному розумінні «ненасилля» визначається, як: активна життєва позиція в боротьбі за справедливість, яка вважає неприпустимим жертовність та покірність і протиставляє їм ненасильницький опір; усунення із життя людини зла й несправедливості та всього, що їх породжує, як головних джерел насилля та протиставлення їм суспільних відносин на ідеях гуманізму; викриття та масове ознайомлення з формами і проявами суспільної несправедливості з метою їх мінімізації, аж до викорінення; намагатися не досягати перемоги над супротивником, а спрямувати людську свідомість до повної відмови діяти і чинити несправедливо; недопущення умов, в яких порушуються права людини та дій на догоду несправедливим режимам, порядкам чи законам; відмова від засобів боротьби, які приводять до знищення матеріальних та духовних цінностей чи позбавляють людей життя; визначення людини як найвищої цінності; шанобливе ставлення до політичних опонентів. Одна з основних цінностей ненасилля полягає в тому, що воно сприяє високому духовному розвитку особистості, що є необхідною умовою існування людини в соціумі в гармонії з собою, людьми та природою, звільнення її від впливу насилля.

Проаналізувавши поняття «насилля» і «ненасилля», можна стверджувати, що вони існують не відокремлено, а перебувають у постійній взаємодії, взаємозалежності. Звідси, не слід прагнути до абсолютного ідеалу ненасилля.

Хоча, як показує історичний досвід, незаперечним є факт ефективного застосування методів ненасилля у політиці. Саме застосування ненасильницьких методів приводить до мирного діалогу, до співпраці між людьми та між державами, що, в свою чергу, сприяє їх об'єднанню.

Розглянувши розвиток соціально-філософської думки стосовно проблеми ненасилля, слід зауважити, що до усвідомлення і розуміння конкретної і змістовної суті ненасилля людська цивілізація приходить поступово. Кожна культурна епоха вкладає щось своє у процес духовного піднесення людства. Непересічне значення в його розвитку належить східним етико-філософським ученням та європейській філософії. Належне місце в цьому ряду займає і російська філософська традиція, яка поширюється і знаходить практичне застосування в різних країнах світу в XIX-XX ст. ст. Так, розроблена в творах Л. Толстого філософія ненасилля знайшла ефективне практичне застосування в ненасильницькій боротьбі, організованій М. Ганді і М. - Л. Кінгом. Незважаючи на те, що деякі вчені вважають теорію ненасилля утопічною і практично непридатною, а інші трактують як етичний ідеал, сьогодні розробляються нові концепції ненасилля. В їх основі лежить класична теорія ненасилля та досвід її практичного застосування. Серед найбільш вдалих слід назвати розробки А. Гусейнова, А. Ковальова, В. Мейерса, А. Назаретяна, Дж. Шарпа та ін.

У результаті дослідження з'ясовано, що вітчизняні вчені (А. Бичко, О. Ломако, І. Предборська, І. Романенко, І. Стогній, В. Фуркало та ін.) розглядають ненасилля та його цінності, які розвиваються у процесі практичного застосування і є необхідними для людини та допомагають у формуванні світогляду, власних переконань, у виборі життєвого шляху й усвідомлення себе як особистості. Ідеї ненасильницької боротьби за справедливість у житті суспільства та кожної людини висвітлювались і практично застосовувались у багатьох світових релігіях, духовних ученнях та практичних досвідах.

Встановлено, що цінності ненасилля мають тісний зв'язок із загальнолюдськими, вічними цінностями. Цей зв'язок стає основоположним у визначенні функцій цінностей ненасилля, основними з яких можна назвати: функцію визначення сенсу життя; функцію окреслення життєвих орієнтирів; функцію встановлення норм та правил життя. При визначенні функцій цінностей ненасилля маємо на увазі, що ненасилля випливає з самої природи людини, її права на свободу і вільний розвиток.

Отже, ненасилля, його цінності є основою для утвердження таких соціальних норм, правил, стратегій, зразків, які пізніше стануть науково обґрунтованими суспільними програмами життя. Дотримання ідеалів ненасилля

є одним із головних чинників подальшого існування людства в умовах глобалізації та утвердження цивілізаційних цінностей.

У результаті дослідження виявлено специфіку розвитку теорії ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства. Сучасні модернізаційні процеси, що здійснюються в рамках глобалізації, надають ненасиллю специфічних рис. Найбільш прийнятним для впровадження в Україні видається прагматичне ненасилля, а саме, активні форми спонукання до фізичної діяльності та до зміни моральних норм і принципів. Основне, на що спрямована ця теорія, – це пошук дієвих способів заміни насильницьких форм ненасильницькими, а також визначення передумов, необхідних для реалізації (дотримання) принципу адресного ненасилля, які б унеможливлювали підміну одних об’єктів насилля (військового, фізичного чи політичного) іншими на догоду політичній кон’юнктурі, в залежності від зміни державної політики.

Зазначено, що теорія прагматичного ненасилля, на відміну від країн Заходу, де прагматизм і утилітаризм є основними спрямовуючими розвиток філософії ідеями, в нашій країні дуже повільно втілюється в практику. Цим пояснюється байдужість і одиничність замість очікуваних масовості й активності у сприйнятті ненасилля як вищої моральної категорії, близької до ідеалу. Окрім винятково національних аспектів уповільненого темпу руху до осягнення ненасилля як принципу масової соціальної політики та застосування його для досягнення консенсусу у вирішенні суперечливих і конфліктних державних проблем, існують і загальнолюдські причини, відсутність яких негативно впливають на поширення ненасильницького руху в Україні. Серед таких основними слід назвати: високу духовну культуру учасників ненасильницької боротьби, особливу самодисципліну, свідоме бажання активно діяти, не чекаючи ніяких вказівок чи команд; незалежність учасників ненасильницького руху щодо самостійності у вирішенні питання участі в русі та відмови від боротьби; залежність очікуваних результатів від кількості учасників ненасильницьких виступів (дій); самостійність і масовість ненасильницького руху, які обумовлюють його самоорганізацію; відсутність гарантій щодо повного успіху, перемоги. У сучасному українському суспільстві найбільш впливовою формою масової ідеології є релігія, яка спонукає до активних дій не тільки в духовному зростанні, але й у політичному самовизначенні. Оскільки внутрішньою основою найбільших релігійних конфесій України є ненасилля, а саме, принцип любові до ближнього (хоч і по-своєму виражений у кожній з релігій), то всі конфліктні релігійні питання повинні вирішуватись ненасильницьким шляхом.

Розглядаючи проблему ненасилля з точки зору модернізації сучасного українського суспільства, можна констатувати, що сутність цієї проблеми звужується до абстрактної, формальної відсутності насилля. Це досягається завдяки дотриманню таких принципів співіснування як співробітництво, терпимість, солідарність, любов, свобода, рівність, що стає можливим за умови активного опору насиллю у будь-яких його проявах. Тому ненасилля стає об'єднавчим потенціалом суспільства та соціального прогресу, що веде до зростання значення принципу ненасилля в розвитку людської цивілізації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Сучасна інтерпретація сутності ненасилля актуальна і сама по собі представляє предмет окремих досліджень: творення нових форм взаємовідносин між людьми, що мають проявлятися у здатності до гуманізму та морального вдосконалення і базуються на відповідних принципах; розробка і впровадження відповідних умов розвитку у молоді цінностей ненасилля у процесі життєдіяльності; безперервне коригування поняття ненасилля, що відповідає завданням епохи у зв'язку з глобалізацією, ескалацією конфліктів, проблемою міжнаціональних відносин, небезпекою екологічної катастрофи та загрозами, що вимагають граничної мобілізації людства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лисак І. Історико-філософські аспекти проблеми ненасилля. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди": Зб. наук. праць.* Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 30. С. 671-677.

2. Лисак І. Проблема ненасилля в соціально-політичній сфері. *Гуманітарний вісник державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди". Педагогіка. Психологія. Філософія*. 2014. Вип. 35. С. 256-262.

3. Лисак І. Цінності ненасилля в глобальному світі. *Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія: журнал наук. праць.* Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Творче об-ня "Нова парадигма". Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. - Вип. 128. С. 24-34.

4. Лисак І. Уявлення про ненасилля і зміст його цінностей в українській суспільній думці та філософії. *Науковий вісник Чернівецького університету :* Збірник наук. праць. Філософія. Чернівці: Чернівецький нац. ун- т, 2014. Вип. 726–727. С. 256–260.

Статті у зарубіжних фахових періодичних виданнях:

5. Лисак І.С. Концептуальні засади теорії та практики ненасилля: історико-філософський аспект. *Wschodnio europejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal) / FILOZOFIA*. Warszawa, Polska. 2015. № 2. С. 144-147.

АНОТАЦІЇ

Лисак І.С. Проблема ненасилля у контексті модернізації сучасного українського суспільства. – Рукопис**.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – історія філософії та соціальна філософія. – ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". – Переяслав-Хмельницький, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню проблеми ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства. Уточнено поняття ненасилля в системі категорій соціальної філософії та з'ясовано основні функції цінностей ненасилля у сучасному світі.

У роботі здійснено спробу співвіднести та узгодити етичні й соціально-філософські теоретико-методологічні моделі ненасилля та сформувати цілісне уявлення про вияви даних парадигм у житті суспільства. Виявлено вплив концепції ненасилля на актуалізацію ідеї толерантності та аргументовано, що впровадження в суспільстві ідеалів ненасилля фактично є однією з важливих умов подальшого існування людства в умовах глобалізації та поширення цінностей домінуючої цивілізації на всю планету.

У дисертації розкрито специфіку ненасилля в контексті модернізації сучасного українського суспільства та переосмислено принцип ненасилля як взірець міжособистісних відносин, виховання особистості, розвитку суспільства з урахуванням національних особливостей та традицій.

Ключові слова: ненасилля, модернізація сучасного українського суспільства, концепції ненасилля, функції цінностей ненасилля, глобалізація суспільства.

Лысак И.С. Проблема ненасилия в контексте модернизации современного украинского общества. – Рукопись**.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – история философии и социальная философия. – ГВУЗ

“Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды. – Переяслав-Хмельницкий, 2018.

Диссертация посвящена исследованию проблемы ненасилия в контексте модернизации современного украинского общества. Уточнены понятие ненасилия в системе категорий социальной философии и выяснены основные функции ценностей ненасилия в современном мире.

В работе предпринята попытка соотнести и согласовать этические и социально-философские теоретико-методологические модели ненасилия и сформировать целостное представление о проявлениях данных парадигм в жизни общества. Выявлено влияние концепции ненасилия на актуализацию идеи толерантности и аргументировано, что внедрение в обществе идеалов ненасилия фактически является одним из важных условий дальнейшего существования человечества в условиях глобализации и распространения ценностей доминирующей цивилизации на всю планету.

В диссертации раскрыта специфика ненасилия в контексте модернизации современного украинского общества и переосмыслен принцип ненасилия как образец межличностных отношений, воспитания личности, развития общества с учетом национальных особенностей и традиций.

Ключевые слова: ненасилие, модернизация современного украинского общества, концепции ненасилия, функции ценностей ненасилия, глобализация общества.

Lysak I.S. The problem of non-violence in the context of the modernization Contemporary of Ukrainian society. - Manuscript.

The dissertation on the receipt of scientific degree of Candidate of Philosophical Sciences after speciality 09.00.03 – History of Philosophy and Social Philosophy. – SIHE «Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Scovoroda State Pedagogical University – Pereyaslav-Khmelnytsky, 2018.

This dissertation is devoted to the research of the problem of nonviolence in the context of modernization of Ukrainian society. The historical and philosophical aspect of the formation and development of the conception of nonviolence is examined in it. Historically, in the dissertation the question is not about a choice between violence and nonviolence as the less necessary or more necessary an alternative to social development, but about a choice between nonviolence and the future of humanity. It has been found out that a root that violence and nonviolence have of social character. With the development of humanity the idea of peaceful, nonviolent coexistence has passed a difficult evolution, acquiring various forms depending on the character of the social order and dominant ideology.

The essence is specified of the concept of nonviolence and is specified and the notion about nonviolence and the content of its values in the Ukrainian public opinion and philosophy. Nonviolence is understood as a struggle for human justice and

freedom that goes after violence, in the sense, that it is a post-violent struggle. Theory and practice of nonviolence is examined as such which embraces different outlook sources, scales, technologies of activity and other parameters, spiritual and practical experiences, the general essence of which consists in a nonviolent fight for asocial and human justice.

The aim of nonviolence consists in overcoming of injustice at the level of concience. The criteria of values of nonviolence are attitudes towards people, to oneself and the surrounding world. It is determined that values of nonviolence are one of the most significant for a man a spiritually high concept, the presence of which a person is obliged to exist in society (in harmony with himself, people and nature) without violence and any violent influence, that strengthen public unity, integrity of society, and prevention of destructive influence from outside. It is stated that the values of nonviolence have close connection with universal human, eternal values. This connection becomes fundamental in determination of functions values of non-violence.Found out the basic functions the values of nonviolence in the modern world and characterized the most important position of the conception of non-violence, which proves the necessity, expediency and excuse of refusal to use violence. Non-violence as a cultural and world-view model of opposition to violence in any form of its manifestation believes that evil exists in structures, not in people.

The problem of maintenance and development of values of nonviolence in the system of categories of social philosophy is especially actualized in the conditions of globalization of the world. Found out, that deciding the global questions of contemporaneity one should appeal to the political dialogue on the basis of ideas and principles of non-violence for the embodiment of the process of transformation of conflict into a consensus. Politics is called to find the ways and facilities of solving conflicts which the arising up in life of the community, reconciliation and combination of heterogeneous and conflicting interests of all members of society on the basis of public dialogue that must be realised in maximum wide social space. It is shown that nonviolence releases a man from authoritarianism, from the centralized state, waking up in her a sense of responsibility.

It is found that in the creation of the just and egalitarian world, in which casting out to use of any enforced means to achieve good cause, requires the existence of nonviolence as carrier of political morality. The notion of nonviolence is directly connected with political efficiency as an effective index of its sense. Also nonviolence releases a man from authoritarianism, waking up a feeling of responsibility. In the work an attempt has been made correlate and to agree the ethic and socio-philosophical theoretical-methodological models of nonviolence and to form integral representation about the displays of these paradigms in the life of

society and it was found the influence of the concept of non-violence on actualization the idea of tolerance. Argued that the introduction in society of ideals of nonviolence is actually one of the important terms of further existence of humanity in the conditions of globalization and dissemination the values of dominant civilization to the whole planet. The modern processes of socio-political changes take place in the context of the general-civilizational transformations predefined by the processes of globalization, by wide distribution of modern means of information and communication, by essential expansion of possibilities and needs in the individual and personality development of man which is inherent in the idea of nonviolence. These factors stipulate, first, the development of independence and democracy in Ukraine, its national revival, and, secondly, modernization and humanization of the modern socio-political system as a whole. An important place in this difficult and manysided process belongs to the fight for peace, to the development of nonviolence and longing for the peaceful settlement of existent socio-political conflicts.

The dissertation reveals the specifics of nonviolence is exposed in the context of modernization of contemporary Ukrainian society and redefined the principle of non-violence as the model of interpersonal relations, education of personality, development of society is reinterpretated while taking into account national features and traditions.

Keywords: nonviolence, modernization of contemporary Ukrainian society, conception of nonviolence, values of nonviolence, functions of values of nonviolence, globalization of society, principles of nonviolence.